

^vŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 10.

V torek 8. marca 1853.

II. tečaj.

Tonček v šoli.

Ton. Ko sem dones v šolo prišel, atej! sem vidil, da je dones nekaj novega na deski zapisano; pa škoda, da nisim znal brati; da bi se le skoraj že brati naučil!

Oče. Pa nič ne veš, kaj je na deski stalo?

Tonč. G. učitel so djali: to, kar na tabli stoji, bojo učenci, ki drugo leto u šolo hodijo, na svoje plošice alj pa v svoje pismarice pisali. Na to, so rekli, posebno gledam, da nobeden u šoli brez dela ne sedi, vsak učenec mora za vsako uro svoje odločeno delo imeti. Potem so vказali, to, kar je na tabli bilo, tri- štirikrat počasno in glasno prebrati; bote vidili, so djali, bodete ložej pisali. Pri branju sem jaz dobro pazil, in mislim, da so tole brali:

je, ji, ja, jo, ju, na, ne, ni, no, nu, en, in,
an, on, un, er, ur, ar, or, ir, re, ru, ri, ra, ro.

je ra, ja ra, uj na, ra na, re na, ri ja, ro na, u ra, e no,
o na, o no, o ne, i no, u ni, ne ra ni na ju, e na u ra je.

Oče. Kaj pa ste se vi dones učili?

Tonč. Narprej so nas to popraševali, kar smo se že učili, namreč: kaj vidimo v šoli, kaj je šolsko orodje. No! ko ste tako pridni in to že tako lepo znate, bodem vam pa spet kaj novega pokazal. Pa le dobro pazite, dones se bomo take reči učili, ki jih tukaj v šoli pred sebo ne vidite, bom jih vam taj na desko s krido narisal. Prašali so potem mene; Tonček! so rekli, alj da si hišo že večkrat vidil? alj nisi jo dobro ogledal, da bi mi mogel reči povedati in imenovati, ki jih zunaj na hiši vidiš? Le počaj! da

boš ložej pravil, bom pa hišo tu sem na desko narisal. In res atej! čuda velika! g. učitelj so koj nekterokrat po deski potegnili in že je stala skoraj cela hiša pred nami. Sedaj povej mi Tonček! kaj je to? kaj pomenijo te čerte na hiši! To je *zid*. No! to je lepo, da znaš te čerte prav imenovati: *zid*, ne pa, kakor nekteri pravijo, *mir*, to je taj *zid*. Kaj pa je to? To je pa *streha*. Sedaj so spet nekaj potegnili in rekli: kaj pa je to? To so *duri*. Sedaj so spet nekaj naredili; kaj pa je to? To je pa *okno*. In tako je šlo naprej, da je cela hiša pred nami na deski stala. Slednič smo taj vse reči, ki smo jih na hiši vidili, še enbart imenovali; g. učitelj so na nje kazali, eden izmed nas alj pa vsi vkupej smo pa ime povedali.

Oče. Povej taj reči, ki jih zvunaj na hiši vidiš?

Tonč. Ja, atej! te niso povsod tiste, pa vender te, ki so skoraj na vsaki hiši, bom imenoval: temelj (atej! grund ni prav rečeno), zid, duri, streha, lina, okna, dimnik (mama pravijo raufenk, pa to ni lepo rečeno), žleb, kap, stena in scer prednja, zadnja in stranska stena, stopnice alj štenje, shodi alj ganki.

Ko smo to že prav gladko povedati znali, smo spet plošice in klinček vzeli in g. učitelj so vkazali narediti edno, dve, tri — pet čert. Še znate jih narejati, prav tako! Sedaj pa dobro gledajte na desko, bom nekaj novega naredil. Veste, kaj sim naredil? Naredil sem *edno piko*. To je taj edna *pika*. Kaj je to? Naredite jo še vi tudi. Tako! Bom naredil ravno pod to piko še eno piko, glejte! takole , sedaj ste dve piki; ena je *sverhnja*, una pa *spodnja* pika. Naredite to tudi vi! Tako.

Kako je ime tej piki, kako unej, koliko jih je?

Potegnite sedaj od sverhnje do spodnje pike edno čerto takole: |, kaj je to? to je čerta in ta se pravi: *ravno stoječa* čerta, zato, ki ravno stoji. Pa glejte, tukaj naredim edno piko, na desno od nje, spet edno, takole . . .; tudi vi sedaj potegnite za meno od edne od une pike edno čerto, tako —, sedaj imate spet edno čerto, alj je pa ta tudi ravno stoječa čerta. Nak! sem rekel atej! ta ne stoji, temuč ta leži.

Ja ta certa leži, so djali g. učitel, zato se pravi: *ravno ležeča* čerta. Bom še nekaj naredil: Lejte, to je edna pika, pod

njo en malo na desno naredim še edno piko, takole . * potegnem edno čerto, takole /; kaj je ta za edna čerta? alj je ravno stoječa alj ravno ležeča? Nak! ta ni; ta čerta visi, ta je pošev, za to se pravi: *ravno viseča alj pa poševa čerta*. Potem so spet naredili nekako čudno čerto, takole ; tudi mi smo skusili za njimi potegniti. Ta čerta, so rekli, se pravi *kriva čerta*. To smo morali večkrat narejati, in tako dolgo imenovati, da smo vsi dobro dobro znali. Slednič so mi dali merilo ali lenir, in mi rekli: Tonček! pokaži mi, kako moraš merilo deržati, da bode ravno stoječa čerta? kako, da bode ravno ležeča čerta? kako, da bode ravno viseča čerta? s paličico sem tudi pokazal krivo čerto. To je bilo fletno! —

Maščekavna roka božja.

(Po nemškim.)

Pred nekimi leti se je pripetilo, da je popotnika, ki je že pozno v mraku skozi en gojzd na Francoskem mahal, napadel tolovaj, ter mu z napetim samokresom (pištolo) žugal, da ga vmori, ako mu svojega denara ne da. Ker je pa ptujec le peš popotoval in ker je bil precej slabo oblečen, si hudobnež ni mislil, da je to kak bogatin, in se zatorej tudi zadovolji, ko mu ta 12 frankov poda, in ko ga zagotovi, da nima nič več pri sebi. Zdaj pa popotnik zbeži in se poda v tek, da bi le kmalo iz tega strašnega in neizkončnega gojzda prišel. Od dalječ zagleda kmalo v temni noči slabo blišečo luč, ki mu je iz revne bajtice ubozega najemnika naproti berlela. On gre tje, najde samo ženo doma, ki mu prenočišče, za ktero jo poprosi, obljubi in mu na senico pokaže. Ali nepremišleno in neprevidno odkrije popotnik, prejden se počivat poda, tej ženi vse, kar se mu je bilo v gojzdu ravno zgodilo; pove ji, kako zvito da je bil napravil iz tolovajevih rok uiti, in pristavi, da je tako veliko in znamenitno število dnara, ki ga pri sebi ima, srečno vnesel in rešil. Potem se pa poda počivat na omenjeni kraj. Ali on ni mogel dolgo časa zaspati, ker se je od prestanega strahu še ves tresel in zmirej pred očmi imel svojo današno nevarnost.

Za malo časa potem pride domu mož te žene in ji na ravnost pove, kako je nekemu ptujcu v gojzdu 12 frankov odnesel. Iz tega je žena hitro spoznala, da je moral biti to ravno tisti ptujec, katerega je na senici prenočila, in ki ji je od tega že vse povedal in še tudi razodel, da ima še veliko dnara pri sebi. Zatorej sta se začela pomenkovati, kako da bi ga še to noč vmorila in okradla. In to včiniti sta sklenila, da se bo splazil mož na senico po lestvicah skozi luknjo, skozi katero se seno doli meče in da bo v to luknjo doli vergel spijočega ptujca, kteremu bo potlej žena na skednji s sekiro glavo odsekala. Vsako teh strašnih besed je slišal ptujec na svojem ležišču skozi tisto luknjo, zakaj ta grozovitni svet sta držala v skednju, v kateri se je iz hišnih vrat na ravnost prišlo. Groza in strah spreleti pri teh besedah ptujca na senici, močno se je tresel, ko je zvedel, da je razbojnikom v roke prišel; ali on zaupa na Boga in se oserči. Prijazni mesec mu pomaga se rešiti; pri njega svitlobi je najšel debelo in močno poleno, in je sklenil, se s tem tako dolgo bojevati in braniti, dokler si bo ali življenje otel, ali pa v boju pobit ostal. Toraj se postavi na stražo k zgorej imenovani senei luknji in čaka tukej pazljivo, dokler bi kej slišal.

Že o polnoči je začul nekej tiho stopati in tapati, kar se mu je zmirej bolj bližalo; in kmalo zapazi nekej čez lestvice se gor stegovati. Serce mu zmirej bolj tolče; vender se oserči in zgrabi z junaško roko svoj cepec in mahne čez glavo, ki se je po lojtrah gori molila, tako krepko, da se hudobnež pobit na ravnost pod lojtro zvali. Spodej je stala kervoželjna žena, in odseka svojemu lastnemu možu s sekiro glavo proč, se nadjae, da je ptujec dol herbutnil.

Popotnik se je pa hitro zjutrej pred zoro odpravil in odtekel, ter se poprej Bogu za dvojno rešenje od bližnje smertne nevarnosti serčno zahvalil. Ko je v mesto prišel, je naznanil vse sodnii, ki je potlej tudi po hudobno ženo poslala.

Tako je vdobila tudi tolovajka zasluženno plačilo od maščevavne pravice.

Čiargo.

Otroška molitvica.

Blagoslovi, Oče večni,	V serce mehko mi zasadi
Delo moje pridnosti,	Čednosti cvetličice,
K tvoji slavi, moji sreči	Stori stori, da ohranim
Naj obračam mlade dni!	Čisto svoje serčice!

Daj, da zmiraj v dobrem ristem,

Greha varjem se skerbno,

Daj, da enkrat srečno pridem

K tebi gori v nebo!

A. Praprotnik.

Naš cesar — predober sin.

Kar se je 18. februarja na Dunaju zgodilo, je vsakemu znano. Opoli edne se grejo naš svitli cesar sprehajati. Nek šivarski podmojster, Janoš Libeny iz Stolnega Beligrada na Ogerskem rojen, se od zadja na nje verže in jim s vso močjo velik kuhinski nož v zatilnik zabode. Hvala Bogu, da ta strašna in grozna hudobija ni srečno spod rok šla. Sam Bog je cesarja varval: šnalica je nož odnesla, da ni tako globoko ranil. Glejte! v takej nesreči in nevarnosti naš svitli cesar svoje matere ne pozabijo: na misel jim pride, kako se bojo mati prestrašili! Za to so ljudem, ki so jih obstopili in jim stregli, ljubeznivo in milo rekli: „Oh! le moje matere mi nikar ne prestrašite!“

Tako naš svitli cesar *Franc Jožef* svoje stariše ljubijo; za to jih Bog pa tudi tako očitno varuje in oblagruje. Po pravici je taj zapel nemški pesnik Halm:

Denn Gott vergisst nicht hier, noch dort

Dem guten Sohn das gute Wort,

Das gute Wort der Liebe, treu und schlicht:

„Erschreckt nur meine Mutter nicht!“ —

Listonoša.

* Iz *Teržaške okolice* nam g. S . . . piše: „*Dragi šolski prijatel!* Ti morem naznaniti, kako da si tudi letos od nas sloven-

skih učiteljev po deželi v naši Teržaški škofii čislan, in kako mi Tebe brez vsih stroškov čislo za čislom dobivamo. Po nasvetu visoko blagorodniga in slovečega gospoda šolskiga nadzornika se je viši slavna deželna oblastnija v Terstu na stroške c. k. šolskiga zaklada na dvanajst iztisov naročila in šest tukajšni škofii za slovenske šole blagovolila, katera tri iztise za Teržaško, druge tri po enim za Dolinsko, Osapško in Jelšansko tehantijo izpošle tako, da Te vsaki teden z veseljem prejemamo in marljivo preberemo. Druzi šest za Goriško nadškofijo. —

Koliko vspeha si in bodeš v naših učilnicah obrodil, bom, ako Ti je drago, drugo pot znal kaj obširniši popisati. Z Bogom! *)

* *Iz Gradca.* Četrto leta bode, kar je prišla iz Dunaja na videž bogata gospa in je v Gradcu pri „oroslanu“ prenočevala. Blizo je pek. Ta gospa stopi v njegovo štacuno, kupi neko pekarrino, in začne k mladi 16 let stari prodajavki: Si prijazna, vladna, zala deklica. Čigava pa si? ker zve, da je služeha in brez starišev, ji dale pravi: jako mi dopadeš, bi hotla k meni iti? Ravno si išem strežnico. Službe ti dam pol več. Živim v Benetkah. Ker si devče ne ve kaj odgovoriti, ji reče: Vem, da je težko se hitro premisliti. Saj še nekaj tu ostanem, se bom jutro spet oglasila. — Deklinci odsvetujó, rekoč, da je nevarno k neznani gospej in na ptuje se podati. — Drugi dan ji obljubi ta gospa, ker ji, pře, vedno bolj dopade, in ker nima vlastnih otrok, njo pohčeriti. — Boljša služba, ta obljuba in želja lepe Benetke viditi, premaga vse premislíke. Brž spravi svojo cunjo in gre s gospoj k oroslanu. Tu najde vrstnico, ktero je gospa na Dunaji najela za hišno. Večer že oddrdrajo po železnici. Pridše v Trst morajo mahom na paroprod. Peljajo se den, dva dni po morji.

Deklíni, ker ste saj vedle, da od Trsta do Benetek le 10—12 ur, ker ste na korablji same Turke vidile in ne besedice razumele, počne sum in strah nju preletavati; solze nji pobijajo. Gospa ju sicer tolaži, pa dale — manj prijazno. Hujša groza jih spreha. Ali Bog se smili nedolžnih sirot. Na brodu se soparni kotel pokvari, da nemorejo naprej. K sreči pride drugi korabelj za njimi. Vse se koj nanj preseli, popotniki in blago in urno plavajo

*) Bode nam ljubo, prosimo!

dale. Sedem novih brodarjev gleda žalostno sklučeni deklini, kterima se vzajemno solze vtrinjajo. To ste Avstrijanki si reče. Popita ji za vzrok žalosti. O gospod! Vi razumite naju jezik, hvala Bogu! Prosive, povejte nama, kam plavimo? V Aleksandrio na Egipt, je odgovor. Kaj! v Egipt?! nama pa gospa pravi, da naji v Benetke pelja k sebi v službo! (Slučajno je ta gospa ravno v spodnjih prostorih bila). — Zvedeni brodar sluti hitro zlobni namen. Ne prestrašite se, reče tolažno, naj beržjeji namerava vaji prodati — pa zanašajte se na mene, bom vama že pomagal, samo bodite tačas mirne in ne prežalosne, in pokažite mi prilično ono gospo.

Ko v Aleksandrio pridejo, nji zapre brodar v svojo izbico in dirja naravnost k avstrijanskemu sovetniku ali konsolu. Ti prihiti z vojaškoj stražoj, ko so že v izbico vdirali, reši srečno deklini, in da gospo vjeti, ki je pre židovka. Deklini vzeme v svojo branbo, njima da s vsem postreči, vse po mestu pokazati, ji obdari in na državne (ali židovkine) stroške s pervim parobrodom domu pošle.

Dunajčanka je morske bolezni v Tersta obležala, Gračarka se je mogla docet, vendar je zdaj tudi v bolenišči — pa že skoro zdrava.

Ž.

Drobtinčice.

* „Šolski prijatelj“ ima sveto nalogo in dolžnost, slovenske šole na višjo stopnjo povzdigniti. Ako pa hočemo imeti dobre šole, moramo si narpoprej poskerbeti dobre učitelje, zakaj: kakšen učitel — takšna šola. Zato smo unedni osjtro pa s resnično besedo zastran *Borovske* šole pregovorili, in jo bodemo vselej in vsigdar govorili, ako hitro jo bodemo za dobro ali potrebno *spoznali*. Mislimo, da bojo nam šolski prijatelji za to hvalo vedeli. Marsikaj se zgodi narobe, ne iz hude volje, ne iz hudobnega serca, temuč zato, ki se ljudi niso prav poznali. Zategavoljo spregovorimo dones spet nektore besede zastran *šole v Ločah*. G. Katnik pride za učitelja v *Kaplo*. G. Katnik je izversten učitel, zato je tudi od c. k. šols. svetovavca g. Rudmaša prejel drugo darilo. Šola v Ločah slovi kot ena nar boljših. Kdo bode taj prišel za začasnega učitelja v Loče? Da mi želimo za to pridno šolo tudi

pravega učitelja, se vč, pa žalibog! smo slišali spet človeka imenovati, ki se nam zdi, da boljše nobenega, kakor pa tacega, akoravno le začasnega učitelja. To ni preveč in prenapeto, tirjati, da je učitelj *trezen* mož in da se tako obnaša, da ga ljudi zamořejo spoštovati. Zato g. fajmošter pozor!

Kar sta dva pridna in trezna gospoda s velikim trudom vsejala, more eden malopridni pijanec vkračam pomandrat. Da bi se saj ne gledalo več za naprej na to, alj je služba za gospoda, temuč alj je gospod za službo! —

* Te dni so bili c. k. šols. svetovavec g. Rudmaš v *Kotmarej* vesi in so šolo preskuševali. Kotmarska šola je nek lepo vravnana. G. Belčnik, tamošni učitel, je priden, ves živ in vnet za šolo. Pri nazornem uku in pri številoslovju se kaj umno obnaša. Na očeh se mu pozna, kako se ta ponižna in krotka duša prizadeva in prevdarja, kako bi svoj nauk svojej ljubi mladini bolje razjasniti mogla. Slava! še bi radi pristavili bolje *plačilo*. Te pridni in zvesti učitel ima nek na leto le 93 fl.!! Ni se čuditi, da pridnih učiteljev začne zmanjkovati in da eden za drugim šolo na kljuko obes. Živeti mora pa človek ja vendar! —

Društvo sv. Mohora.

* *Odgovori na nektare vprašanja*: Vsak, kdor hoče, še more tudi za pretečeno leto 1852 k društvu pristopiti, in dobi vse društvene knjige razun potekle povestnice Goriške nadškofije. — Koliko bode „Goffine“ veljal in „Kaffolovi ogovori“, tega še ne moremo povedati. Kedar bote te dve knjige do konca gotove, se bode cena še le odločila in oznanila. — „Šola veselega petja“ se brez napevov ne prodaja, — je tudi nemamo. —

* Prečast. Teržaski škof, g. Dr. *Jernej Legat*, so se za poslane društvene knjige lepo zahvalili in društvu 30 gld. sr. poslali. Rajni Teržaski škof, preč. g. *Matevž Raunicher*, so nek lep kapital za to odločili, da bi se dobre knjige za obresti kupovale in med ljudi raztrosovale. 30 gld. od tih obresti so preč. škof društvu izročili, da jim bode nekaj društvenih knjig poslalo. Serčna hvala!

Dalej so pristopili p. n. gospodi: 715. Feichtinger Ferd., tehant v Šmarji; 716. Zebin Peter, učitel v Sorici; 717. Hudovernik Frid., kapl. v Krajnu; 718. Jane Jern., bogosl. v Ljublj.; 719. Zorman Ant., bogosl. v Ljublj.; 720. Ulaga Jož., duhov. v Žavcu.

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Elnšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.